

Володимир В'ятрович

МІСЦЕ ЗАХОРОНЕННЯ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА РОМАНА ШУХЕВИЧА ЯК ПРЕДМЕТ СУСПІЛЬНИХ ДИСКУСІЙ

У столицях багатьох держав є пантеони національних героїв. Там перепоховують тих людей, котрі найбільше спричинилися до здобуття незалежності народу чи його державного розвитку. На жаль, досі спорудження такого пантеону в столиці України залишається у сфері ідей, досі національні герої України лежать у чужій землі — в інших країнах Європи чи в Сибіру. Про могили тих, хто полягли на полі бою, ми взагалі нічого не знаємо. Українці — нація без могил.

Окремі патріоти чи громадські організації намагаються виправити цю ситуацію, проводячи багаторічні пошуки. Проте в деяких випадках справа перепоховання діячів визвольного руху використовується, щоб отримати політичні дивіденди. А довкола інформації про можливе місце поховання такої знакової постаті, як Роман Шухевич, останнім часом почали вирувати ще більші політичні пристрасті. Кілька років тому у ЗМІ з'явилося повідомлення, начебто один ветеран МГБ вказав, що поховано Шухевича на подвір'ї колишньої тюрми на вул. Лонцького¹. Щоб перевірити інформацію навіть було проведено археологічну розвідку, яка, втім, не дала жодних результатів². Досі побутують і інші версії: що тіло Головного командира таємно поховали десь на Янівському цвинтарі³, що його, як це було

¹ Офіцер СБУ заговорив // *Експрес*. — 2000. — 4–12. — С. 3.

² Дозвіл на проведення ексгумаційних робіт у місті Львові по вул. С. Бандери 1 з 16.06.00 по 24.11.00 з метою пошуку жертв політичних репресій та останків Романа Шухевича // *Архів Центру досліджень визвольного руху (далі — АЦДВР)*. — Папка документів про створення меморіально-дослідницького комплексу на території колишньої тюрми на вул. Лонцького.

³ Свідчення Василя Олеськова про можливе місце поховання генерала Т. Чупринки // *АЦДВР*. — Папка документів «Матеріали про місце поховання Романа Шухевича».

заведено в емгібистів, знищили в негашеному вапні⁴, казали навіть, що забальзамовану голову командира відправили безпосередньо в Москву вождеві народів Сталіну. Проте за відсутності нових фактів щодо цього питання воно досить швидко перестало цікавити ЗМІ.

І ось 2005 р. преса знову зарясніла сенсаційними заголовками про відкриття «останньої таємниці УПА» — місця поховання її Головного командира. Перша публікація — «Чутки щодо місця знищення праху командира УПА Романа Шухевича підтвердилися» — з'явилась у рівненській газеті «Волинь». Там, власне, було надруковано відповідь керівництва СБУ депутатові В. Червонію, про яку мова піде пізніше. Згодом в обласних та всеукраїнських газетах з'явилася ціла низка публікацій на цю тему⁵. До річниці «віднайдення» могили Головного командира УПА Хмельницька обласна державна адміністрація видала навіть спеціальну книгу-альбом «Нескорені», в якій цей факт уже трактується як незаперечний⁶. Чи не найактивніше обстоює цю тезу краєзнавець Юрій Микольський, який не обмежився газетними і журнальними публікаціями, а навіть видав спеціальну книжку⁷.

Проте цього разу справа пішла значно далі, ніж публікації чи інформаційний резонанс: представники національно-демократичних партій провели на ймовірному місці поховання кілька урочистих вшанувань. Зокрема, 25—26 травня 2006 р. в с. Гуків Чемеровецького району Хмельницької області відбувся перший всеукраїнський конкурс патріотичної пісні ім. Р. Шухевича⁸. Тут уже постав пам'ятник — величний базальтовий хрест із доволі дивним написом: «На цьому місці 9.03.1950 вознісся на Небо (дивне формулювання, адже відомо, що Шухевич загинув у Білогорщі. — В. В.) лицарський дух Головного командира УПА, вірного сина українського

⁴ Так, до прикладу, повелися з тілом Петра Федуну — 'Полтави', див.: Веденєєв Д., Биструхін Г. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...» Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення ОУН та УПА. 1940-1950-ті роки. — К., 2006. — С. 139.

⁵ Див., напр.: Козловський Б. Прах Романа Шухевича на дні Збруча // Високий замок. — 2005. — 2 квіт.; Музиченко Я. Кістка в пам'яті. Таємниці «збручанських останків»: чи належать вони справді командувачу УПА і чому уряд «не помічає» 100-літній ювілей Романа Шухевича // Україна молода. — 2006. — 28 черв. та ін.

⁶ Слободянюк П. Нескорені (Національно-визвольна боротьба ОУН-УПА на чолі з Романом Шухевичем). — Тернопіль, 2006.

⁷ Микольський Ю. Як упав головний командир УПА генерал-хорунжий «Тарас Чупринка» — Роман Шухевич. — Білогорща—Львів—Карпати, 2007.

⁸ Слободянюк П. Нескорені. — С. 66.

народу, генерала Романа Шухевича, який загинув 5.03.1950 року під м. Львів у нерівному бою з московсько-більшовицькими ординцями в результаті підлої зради. Друже командир, твоя справа не вмере, не загине». Документи та свідчення очевидців загибелі Шухевича абсолютно заперечують тезу про «підлу зраду» як причину цієї трагічної події⁹. Та, на жаль, недоречності, пов'язані з «віднайденим» місцем поховання Командира, на цьому не завершуються.

Аби розглянути цю справу детальніше, спробуємо проаналізувати усі наявні матеріали, що стали підставою для сенсаційних заяв. Більшість із них працівники Галузевого державного архіву Служби безпеки (ГДА СБ) України зібрали в окрему архівну папку під назвою «Копії документів МДБ УРСР про обставини загибелі Головнокомандуючого УПА Романа Шухевича та матеріалів пошуку відомостей про місце його поховання»¹⁰. Авторіві недавно вдалось ознайомитися з цими матеріалами в рамках діяльності робочої групи при державній міжвідомчій комісії у справах увічнення пам'яті жертв війни та політичних репресій при Кабінеті Міністрів України¹¹. Судячи з реєстраційних записів архіву, з цими документами до цього часу ознайомилися директор Карпатського музею вивольних змагань Юрій Микольський та відомі історики Володимир Сергійчук і Юрій Шаповал. Сумніви щодо можливості на їхній підставі точно встановити місце поховання Романа Шухевича наразі публічно висловив лише останній.

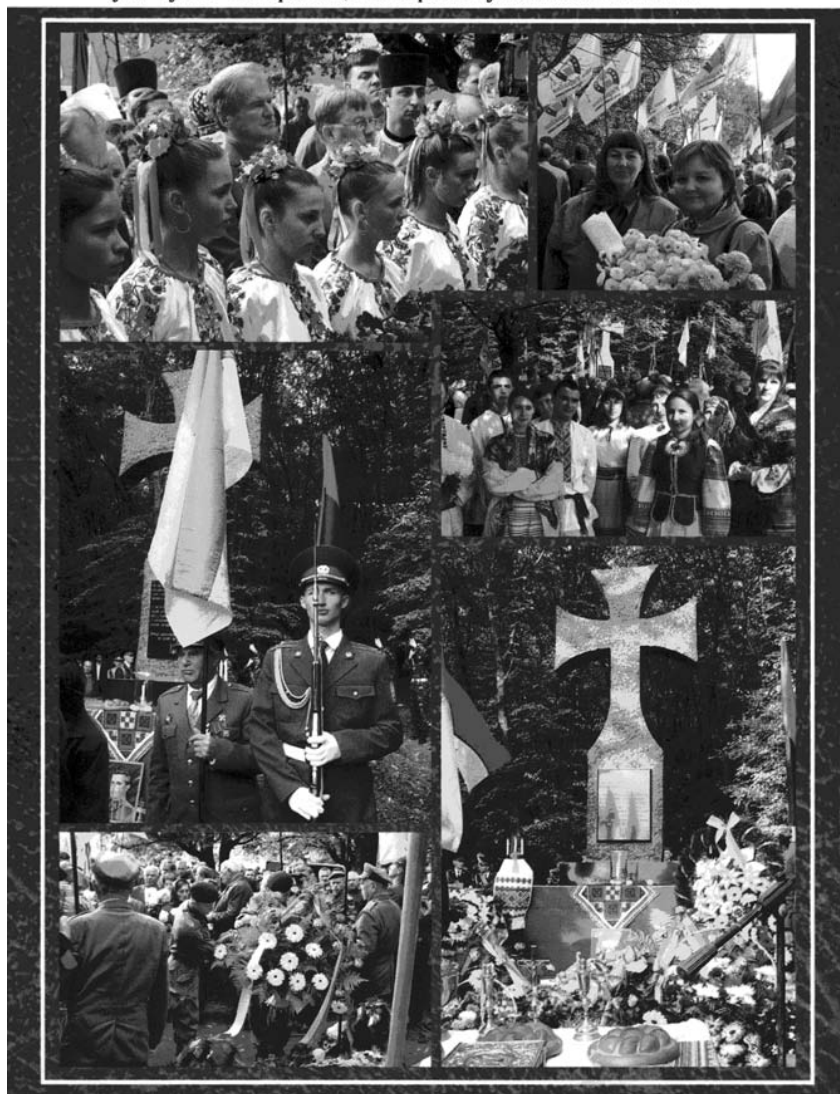
Окрема папка матеріалів, присвячених проблемі, з'явилася в архіві СБУ не випадково. Адже протягом 1991—2006 рр. працівникам цієї установи неодноразово доводилося відповідати на численні запити родини Головного командира, громадських організацій, народних депутатів щодо місця його поховання. Відповідь була незмінною: на основі наявних в архіві матеріалів встановити долю

⁹ Про обставини загибелі Головного командира УПА див.: Ведєнєєв Д., Шаповал Ю. Роман Шухевич: таємниця загибелі // Дзеркало тижня. — 2002. — 16–22 лют.

¹⁰ Галузевий державний архів Служби безпеки (далі — ГДА СБ) України. — Ф. 11. — Спр. С-7448.

¹¹ Уже після того як було підготовлено статтю, вийшов у світ 10-й том Нової серії «Літопису УПА», де опубліковані ці документи. Див.: Літопис УПА. Нова серія. — К.—Торонто, 2007. — Т. 10: Життя і боротьба генерала «Тараса Чупринки» (1907–1950) — С. 677–701. Цікаво, що серед видавців цієї книги є архів СБУ, і при цьому ось як підписана одна з ілюстрацій: «Пропам'ятний хрест на місці легендарного поховання с. п. ген. Тараса Чупринки-Романа Шухевича с. Гуків Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.».

Відкриття пам'ятного знака Р. Шухевичу
у с. Гуків Чемеровецького району на Хмельниччині

Сторінка книжки: Слободянюк П. Нескорені (Національно-визвольна боротьба ОУН-УПА на чолі з Романом Шухевичем). — Тернопіль, 2006. — 76 с.

тлінних останків Романа Шухевича неможливо. Серед великої кількості документів, що стосуються діяльності ОУН-УПА і належать до цього архіву, немає матеріалів, які б висвітлювали проблему. Інформація про Романа Шухевича в архівах СБУ (не тільки Київському, але й Львівському та Тернопільському) міститься у справах його соратників та близьких родичів, а саме: у справах Галини Дидик, Дарії Гусяк, Ольги Ільків — зв'язкових командира; Анни Конюшик — господині будинку в Білогорщі; дружини Наталії, сестри Наталії, сина Юрія, а також у справі-формулярі в одному томі на самого Шухевича (копії з окремих її документів включені в папку, про яку йде мова, зі всією справою авторові ознайомитися поки що не вдалося). За усною інформацією, отриманою від працівників архіву, остання зі згаданих збірок матеріалів — це все, що залишилося з великої кількатомної справи на Романа Шухевича, яку, ймовірно, знищили працівники КГБ на зламі 1980-х/1990-х рр.

Представлені ГДА СБ України документи показують, що працівники цієї установи не тільки проводили пошук матеріалів у своїх сховищах, але й намагалися віднайти живих учасників операції 5 березня 1950 р. Саме ця робота незабаром дала результати: опитано сім колишніх співробітників органів держбезпеки, які проживають у Львові та Києві і 1950 р. працювали у Львівській області. Усі вони заявили, що організацією поховання тіл убитих тоді займався комендант Управління МГБ Львівської області Климчук. Подальші пошуки показали, що до 1991 р. він жив у Львові, звідки згодом переїхав до Дніпропетровської області. На жаль, на момент початку розслідування Климчук уже помер.

Також опитано колишнього начальника відділу зовнішнього спостереження Управління МГБ у Львівській області полковника у відставці В. М. Кошевського, який брав участь у білогорській операції: стояв в оточенні на відстані п'яти кілометрів від місця подій. Він заявив, що про ліквідацію трупа Романа Шухевича нічого не знає, натомість певну інформацію можуть мати колишні оперативні співробітники Управління Іван Костянтинович Бабенко і Олександр Іванович Болдін¹². Спершу співробітники СБУ зв'язалися з

¹² Довідка за наявними в Державному архіві СБ України документами про місце поховання керівника ОУН і УПА Шухевича Романа Йосиповича вбитого 5 березня 1950 року в с. Білогорща Львівської області. 13.03.2004. // ГДА СБ України. — Ф. 11. — Спр. С-7448. — Арк. 60–61.

Бабенком, який розповів про те, що робили з тілом Шухевича після його загибелі. Отже, згідно з його свідченнями, труп доставили до Управління МГБ Львівської області (теперішня адреса — вул. Бандери, 1), де медики підготували його до упізнання (ймовірно, забальзамували). В упізнанні брали участь заарештовані учасники ОУН-УПА та син загиблого Юрко. Бабенко стверджував, що труп залишався на території Управління протягом 5—7 днів, а що сталося з ним після цього, не знав. Наостанок Бабенко зауважив цікаву річ: на його думку, О. І. Болдін нічого про цю справу не міг знати, оскільки «особистої участі у заходах по ліквідації Р. Шухевича не брав»¹³.

Розмова з Бабенком відбулася 12 березня 2004 р., а вже менше як за два місяці на ім'я керівництва СБУ надійшов черговий запит у цій справі — від групи народних депутатів В. Червонія, В. Черняка, Б. Загреви, О. Тягнибока та В. Асадчева. У відповідь було відіслано листа від імені тимчасового виконувача обов'язків Голови СБУ Сацюка з традиційним повідомленням про відсутність інформації щодо можливого поховання. Здавалося, що справа черговий раз на тому й зупиниться. Та вона отримала несподіваний розвиток — відгукнувся колишній співробітник МГБ О. І. Болдін, який заявив, що брав участь у ліквідації тіла Р. Шухевича¹⁴. Саме його двосторінкова заява стала основою для відповіді Голови СБУ І. Смешка депутатам В. Червонію від 1 грудня 2004 р., а ця відповідь, своєю чергою, — для сенсаційних заяв, урочистостей, відкриття пам'ятника.

Отже, в заяві О. І. Болдіна вказується, що в грудні 1998 р. до нього звернувся колишній працівник МГБ полковник Олександр Семенович Гнап із проханням розповісти, де і коли було поховано

¹³ Довідка про бесіду з Бабенком І. К. 16.03.2004 // ГДА СБ України. — Ф. 11. — Спр. С-7448. — Арк. 62.

¹⁴ Текст заяви колишнього співробітника МДБ УРСР Болдіна О. І. 1.04.2004 // ГДА СБ України. — Ф. 11. — Спр. С-7448. — Арк. 68–69; після первинної перевірки цієї заяви керівництво архіву СБУ надіслало 24.06.2006 голові СБУ І. П. Смешку рапорт із пропозицією здійснити подальшу перевірку викладених у заяві фактів: Голові Служби безпеки України Смешку І. П. Рапорт. 24.06.2004 // Там само. — Арк. 66–67; дещо пізніше, 29 червня, керівництво СБУ надіслало народному депутату В. М. Червонію листа, в якому інформувало, що служба отримала додаткову інформацію, яка потребує уточнення, після чого її повідомлять депутатам (Народному депутату України Червонію В. М. 29.06.2004 // Там само. — Арк. 70).

тіло Романа Шухевича. Цікаво, що керівництво СБУ, яке з 1992 р. займалося вирішенням цієї ж проблеми, судячи з документів, нічого не знало про ініціативу ветерана МГБ, до того ж, СБУ знадобилося значно більше часу, аби вийти на учасника подій березня 1950 р., аніж цьому ветерану. Але йдімо далі. Про події півстолітньої давності Болдін сказав: «Нас, групу оперативних працівників 2-Н МГБ України, зібрав разом начальник цього управління полковник Шорубалка Іван Кирилович і поставив перед нами завдання: вивезти Шухевича за межі Західної України і конспіративно спалити його»¹⁵. Виникає запитання: навіщо так далеко вивозити труп, адже саме це може деконспірувати операцію? Проте, як свідчить у своїй роботі історик Дмитро Веденєєв, тіло іншого визначного провідника ОУН, Романа Кравчука, вивезли за 300 км віді Львова і кремували в лісовому масиві Житомирської області¹⁶. На жаль, автор у своїй публікації не покликається на конкретний документ, що послужив джерелом інформації про цей факт. Якщо джерело достовірне, то цілком можливо, що за межі Західної України могли вивезти й тіло Романа Шухевича.

Виконати завдання, за словами Болдіна, мали дев'ятеро осіб, із них, крім автора заяви, ніхто не залишився живим. Спершу група планувала поїхати на Житомир: за твердженням колишнього емгебіста, на той час це була єдина нормальна дорога. Але вже виїхавши зі Львова, вирішили повернути на Тернопіль. «Переїхавши Збруч, група і вантажний автомобіль з військовими у вигідному місці повернули ліворуч через неглибокий придорожній кювет, піднялися вгору на ліву придорожню смугу, на околицю молодого лісу, де і вирішили почати кремацію тіла Шухевича. Усю фізичну роботу із розвантаження дрів і потім виносу тіла з машини, яке згодом поклали на підготовлену велику купу дрів, политу бензином, зробили солдати. Оперативні співробітники на відстані від вогнища оточили місце, щоб уникнути появи сторонніх людей. Весь процес зайняв три з половиною години. Коли згас вогонь і охолело попелище, весь попіл було зметено на брезент, знесено вниз до ріки Збруч і з моста викинено в річку. Це було

¹⁵ Текст заяви колишнього співробітника МДБ УРСР Болдіна О. І. 1.04.2004 // ГДА СБ України. – Ф. 11. – Спр. С-7448. – Арк. 68.

¹⁶ Веденєєв Д., Биструхін Г. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...» – С. 132.

Для службового користування
Прим. № 1

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

01034, м. Київ-34, вул. Володимирська, 33 тел. (044)256-99-05

№ 24/с-946

« 1 » грудня 2004 р.

Народному депутату України
Червонію В.М.У доповнення до №№ 24/с-946 від 01.06.2004
і 24/2-1141 від 29.06.2004

Шановний Василю Михайловичу!

Як Вам повідомлялось, інформація про місце поховання головного командира УПА Р.Шухевича в документах Державного архіву СБ України відсутня. Заходи, що вживались Службою раніше по її здобуттю, тривалий час не давали бажаних результатів.

Проведеним протягом лютого-листопада цього року додатковим пошуком, а також за результатами аналізу матеріалів, отриманих від колишніх співробітників МДБ УРСР, встановлено наступне.

Після упізнання та фотографування трупу Р.Шухевича, а також особистих речей вбитого (книг, зброї, нотатків, одягу, медикаментів та ін.) начальник 4 Управління МДБ СРСР генерал Судоплатов П.А., згідно з наявними у нього повноваженнями, дав вказівку вивезти труп Р.Шухевича за межі Західної України і знищити шляхом спалення.

9 березня 1950 року група співробітників МДБ УРСР, до якої входили полковник Каганович А.Г., майор Подтепа І.Х., капітан Пенченко В.І., старший лейтенант Конопльов Г.І., старшина Пономаренко П.М., а також чотири солдати строкової служби (прізвища не встановлені), відвезли вантажівкою труп Р.Шухевича на лівий берег р.Збруч (окраїна лісу біля м.Скала-Подільська Тернопільської області), де його було спалено. Після цього прах зібрано у брезент і викинуто з мосту у зазначену річку.

На місці спалення трупу на сьогодні, за наявними даними, встановлено хрест із датами народження і смерті Р.Шухевича.

З повагою,

Голова Служби

І. Сметко

дев'ятого березня тисяча дев'ятсот п'ятдесятого року. Збруч розлився широко, і з того місця, де проходила кремація, було видно бурхливий потік ріки. Після завершення завдання група повернулась до Львова»¹⁷.

На жаль, Болдін не вказує, як через понад п'ятдесят років було знайдено потрібне місце, а лише наголошує, що «якби не наполегливість Олександра Семеновича і його детальне знання терену, ми не знайшли б те, чого шукали». В кінці березня 2002 р., на місці кремації О. І. Болдін з О. С. Гнапом встановили хрест, на якому написали роки народження і смерті Романа Шухевича.

Проте спробуймо розібратись із сенсаційними свідченнями докладніше. Болдін вказує, що кремація відбулася 9 березня, тим часом за словами Кошевського тіло щонайменше до 10 березня, а може й до 12 -го, залишалось на упізнанні у Львові. Далі автор заяви вказує, що місце кремації було знайдено 2002 р., де встановлено хрест, тоді як СБУ ще 2004 р. була переконана, що жодних слідів місця поховання виявити неможливо. Чому про знайдене місце О. С. Гнап, який підтримував контакт із керівництвом СБУ і навіть був радником її голови Смеска, не повідомив Службі безпеки? За словами Болдіна, місце знайдено завдяки старанням Гнапа, який добре знав цей терен. Звідки він міг знати місце кремації, якщо сам не брав у ній участі? Щоб з'ясувати ці питання, звернімося до свідчень самого Гнапа.

Перше, що впадає в око при ознайомленні з документом під назвою «Інформація ветерана органів державної безпеки України Гнапа О. С. про пошук і встановлення місця поховання праху Р. Шухевича»¹⁸, — це стиль тексту. На відміну від сухої заяви Болдіна, тут маємо замалим не художній твір, який починається словами про «багатовікові стремління українського народу до його незалежності і державної самостійності»¹⁹. Автор зробив гостроактуальні пасажі, які мали б пояснити його мотивацію: «Роздумуючи над нашим життям, дітей та онуків наших, особливо з обріїв

¹⁷ Текст заяви колишнього співробітника МДБ УРСР Болдіна О. І. 1.04.2004. — Арк. 69.

¹⁸ Інформація ветерана органів державної безпеки України Гнапа О. С. про пошук і встановлення ймовірного місця поховання праху Р. Шухевича. 7.06.2004 // ГДА СБ України. — Ф. 11. — Спр. С-7448. — Арк. 81–83.

¹⁹ ГДА СБ України. — Ф. 11. — Спр. С-7448. — Арк. 81.

Будинок у с. Білогорща, місце загибелі Романа Шухевича (тепер музей)

наслідків Оранжевої революції, звернення Президента нашої держави В.А. Ющенка, держави, що вперше за свою 900-літню історію встає з колін і оновлюється, — подати один одному руку для загальнодержавного примирення, — я вирішив викласти свої думки в пресі»²⁰. З подальших слів Гнапа з'ясовуємо, що шукати місце захоронення останків Романа Шухевича він почав 1998 р. Ще до зустрічі з Болдіним йому вдалося дізнатися про те, що тіло було спалене за межами Західної України. Після цього Гнап розпочав пошук «конкретних виконавців цього акту вандалізму». Він зазначає, що перевірів велику кількість архівних справ, опитав сотні свідків. Чомусь його активна пошукова діяльність залишилася непомітною для СБУ, котра здійснювала паралельні пошуки. В кінці 1999 р. від полковника І. К. Бабенка він дізнався про склад групи, яка проводила кремацію Шухевича. Слід нагадати: в розмові з працівниками СБУ в березні 2004 р. Бабенко твердив, що нічого про це не знає.

²⁰ ГДА СБ України. — Ф. 11. — Спр. С-7448. — Арк. 81.

Таким чином Гнап вийшов у своїх пошуках на Болдіна, якого, до речі, у своїх свідченнях називає, чомусь, Бородиним. Відтак почалися пошуки. Спочатку — на Рівненщині, в околицях м. Корця і р. Корчик. Гнап це пояснює так: Болдін забув, що група, яка спочатку справді їхала на Житомирщину, згодом повернула на південь. Більше року пошуки тривали в неправильному місці. За цей час Болдін переніс дві важкі хвороби: інфаркт і запалення легень, але його недуги не зупиняли Гнапа, для якого головним орієнтиром слугували слова про те, що «з місця, де спалювали тіло Р. Шухевича, було добре видно повноводну річку». Користуючись таким «точним» вказівником, Гнап «перевіряв усі мостові переходи через р. Збруч аж до м. Скали Подільської Тернопільської області. Переїхавши через Скала-Подільський міст на лівий берег Збруча, вдивившись пильно в рельєф тамтешньої місцевості, я побачив щось подібне до місцевості, про яку мені розказував Бородин О.І., де проводилася вищезгадана акція кремації. Розповівши керівництву СБУ, я взяв з собою в Києві Бородин О.І. та виїхав на границю Тернопільської та Хмельницької області. Як тільки ми переїхали р. Збруч, Бородин сказав: «Оце і є те місце, яке ми стільки років шукали». Кілька годин він буквально кроками міряв відстань від дороги, оприділяючи місце згарища»²¹. Як бачимо, описаний процес пошуків викликає більше запитань, аніж дає відповідей. Як можна було точно знайти місце, керуючись винятково розповіддю про події п'ятдесятирічної давності, почутою від дев'яностолітньої людини? Район пошуків, судячи зі слів Гнапа, був величезний: відстань від Корця Рівненської області до с. Гуків Хмельницької (де нібито знайдено місце кремації) — близько 200 км!!! Згідно зі свідченнями Гнапа, пошуки завершилися 2002 р., і про їхній результат знало керівництво СБУ. Чому жодної інформації про ці пошуки не містять матеріали Служби безпеки, в яких детально описано власні заходи її працівників? Звідки Гнап, ще до зустрічі з Болдиним, знав, що Шухевича спалено за межами Західної України?

Усі ці питання турбували не тільки автора цих рядків, але й співробітників СБУ, які намагалися перевірити отриману інформацію. В процесі пошуку вони виявили одну непевну зачіпку. Це два

²¹ ГДА СБ України. — Ф. 11. — Спр. С-7448. — Арк. 82.

укази керівництва МГБ від 16 березня 1950 р., обидва — про відзначення співробітників відомства за участь у важливому завданні²². Стосовно першого працівники архіву дійшли висновку, що це — відзначення за участь у ліквідації Романа Шухевича²³. Другий наказ містить прізвище О. І. Болдіна та А. Г. Кагановича, якого Болдін називає серед організаторів кремації тіла. Відповідно, висувалася робоча гіпотеза про те, що другий наказ був відзначенням учасників кремації. Проте прізвища інших, згаданих у другому наказі та у свідченнях Болдіна, не збігаються, перевірити ж названих у другому наказі осіб неможливо через відсутність даних про них у ГДА СБ України, так і в Російському державному військовому архіві, куди зверталися працівники СБУ. Тому дуже важко стверджувати, що виявлений наказ підтверджує інформацію Болдіна.

Спробою підтвердити інформацію ветерана МГБ були пошуки на дні Збруча неподалік від вказаного місця. Вони дали несподіваний результат: 4 і 6 жовтня 2005 р. на дні річки було знайдено залишки кісток, які, згідно зі звітом шукачів, були «схожі на людські»²⁴. Знахідка справді дивна, адже, по-перше, відповідно до свідчень, жодних кісток не залишилося, мова йшла винятково про розсипаний у ріці попіл, по-друге, важко уявити, як можна знайти у річці кістки, які мали б пролежати у воді понад п'ятдесят років. Зрештою, чому не доведено чи спростовано «схожість» кісток на людські, не здійснено необхідної ДНК-експертизи, щодо можливої належності цих кісток Романові Шухевичу.

Отже, знову замість відповідей запитання.

І ось, нарешті, головне з них: чому Голова СБУ Ігор Смеско подав цю неперевірену інформацію як факт встановлення місця, де було знищено тіло Шухевича? Відповідь можна отримати, якщо звернути увагу на дату надісланого депутатові Червонію листа — 1 грудня 2004 р.²⁵. Отже, вона не була виявом бажання якнайшвид-

²² Ці накази як головний доказ істинності версії Болдіна та Гнапа наводить у своїй роботі Ю. Микольський, він навіть опублікував їхні фотокопії. Див.: Микольський Ю. Як упав головний командир УПА... — С. 232–233.

²³ Довідка. 02.07.2004 // ГДА СБ України. — Ф. 11. — Спр. С-7448. — Арк. 71–72.

²⁴ Акт проведення водозазних робіт по обстеженню дна акваторії річки Збруч. Копія // АЦДВР. — Папка «Матеріали про місце поховання Романа Шухевича».

²⁵ Лист за номером 24/2-2507 від 1.12.2004. Народному депутату України Червонію В.М. // ГДА СБ України. — Ф. 11. — Спр. С-7448. — Арк. 80; згодом його передрукували у пресі (див., до прикладу, газету «Волинь»).

ше повідомити бодай щось: від часу отримання заяви Болдіна минуло вісім місяців. Більше того, здійснена за той час перевірка не дала додаткових аргументів. Тобто не було об'єктивних підстав вважати, що отриманий СБУ матеріал вичерпує проблему місця поховання Шухевича. Тому висуваємо припущення, що відповідь було

Посмертне фото Романа Шухевича

зроблено 1 грудня 2004 р. винятково з політичних мотивів. Керівництво СБУ, вже усвідомлюючи незворотній характер Помаранчевої революції, намагалося з найкращого боку показати себе патріотично налаштованій громадськості і вже майже новому президентові В. Ющенку. Саме тому Смішко вирішив скористатися з не до кінця перевіреної інформації. Схоже, що справу з «віднайденням» місця поховання Головного командира УПА можна розглядати в одному контексті з поширеною на початку 2005 р. через закордонні ЗМІ інформацією про велику роль СБУ в тому, що Помаранчева революція не завершилася кровопролиттям.

Політичні спекуляції довкола проблеми на тому не завершилися. У березні 2006 р., напередодні парламентських виборів, коло встановленого хреста відбувся великий мітинг, влаштований націонал-демократами. Місцева влада також активно намагається використати «збручанську» версію, щоб привернути увагу до себе. Так, Володимир Дольний, сільський голова Гукова, розташованого неподалік «віднайденного» місця, в одному з інтерв'ю стверджував, що місцеві жителі давно знали, де було спалено Романа Шухевича, але переховували цю таємницю. Нещодавно, на Покрови, тут знову відбувся величний мітинг із вшанування пам'яті загиблого командира УПА. Дуже добре, що героїв УПА вшановують за межами Західної України, сподіваємося незабаром це не буде дивиною для

всієї України. Проте у відзначенні пам'ятних подій нашого славно-го минулого ми повинні опиратися на перевірені історичні факти. Ми не маємо права на догоду конкретній політичній ситуації в країні перекроювати минуле. Україна перейшла уже через сім десятиліть такого ставлення до своєї історії, і з неї, очевидно, досить. Роман Шухевич заслуговує на найвище відзначення в незалежній Україні. Тому історики і широка громадськість повинні з великою увагою ставитися до всього, що пов'язано з його життям і смертю, тому ми повинні докласти максимум зусиль, аби знайти справжнє місце поховання Головного командира УПА чи місце знищення його тіла. Адже це місце стане святим для всіх патріотів України.